

Ahmet Sanjar

Category: Kitapcy, Taryhy şahslar
написано kitapcy | 23 января, 2025
Ahmet Sanjar TARYHY ŞAHSYÝETLER -19:

► AHMET SANJAR

Horasanyň beýik türkmen sultanlarynyň biri-de Sultan Ahmet Sanjardyr.

Mälikşanyň ogly Muizzedin Ahmet Sanjaryň ady «0ýanyş. Beýik Seljukly» teleserialy arkaly gaýtadan uly gyzyklanma döretdi. Házır soltanyň näçe ýaşandygy, haçan we nirede, nähili ýagdaýda aradan çykandygy internetde iň köp agtarylýan sowallara öwrüldi.

Sultan Sanjaryň keşbini öñem «Ajaýyp asyr. Kösem» teleserialynda Osmanly soltany Ahmet I-iň keşbini janlandyran ýigrimi sekiz ýaşly ýaş aktýor Ekin Koç janlandyrýar.

Sultan Sanjar ýa-da Muizzedin Ahmet Sanjar (1086-08.05.1157) 1097-1118-nji ýyllarda Horasanyň soltany boldy, 1118-1157-nji ýylда Beýik seljukly-türkmen imperiýasynyň soltanlyk tagtynda oturdy.

Mälikşanyň ogly Sanjaryň ejesi Täjeddin Seferiýye hatyndyr. Ol kakasy ýörişdekä, 1086-njy ýylда Sinjarda dünýä indi. Kakasy 1092-nji ýylда ýogalanda, ol heniz kiçijik çagady.

Mälikşanyň aradan çymagyndan soň Beýik seljukly-türkmen imperiýasynda baş-basdaklyk başlandy. Mälikşanyň aýaly Türkan hatyn körpe ogly Mahmyt I-iň soltanlygyny yylan etdi.

Mälikşanyň uly ogly Berkýaryk bolsa tarapdarlary tarapyndan gizlinlikde Reýe alnyp gaçyryldy we soltan yylan edildi. Berkýaryk bilen Mahmyt I-iň güýcleriniň arasynda 1093-nji ýylyň 1093-nji ýylyň 17-nji ýanwarynda Buruçirtde bolan söweşde Berkýaryk üstün çykdy. Ahmet Sanjaryň we Berkýarygyň agasy Tutuş beg Siriýa süýşüp, Şam, Halap şäherlerini eýeledi we Siriýa Seljukly-türkmen döwletiniň düýbüni tutdy.

Tutuş Berkýarygyň Eýrandaky ýerlerini eýelemek üçin Berýaryga hüjüm edenem bolsa, 1095-nji ýylyň 26-njy fewralynda bolup

geçen söweşde Tutuş ýeňilýär we ölüär. Şeýlelikde Berkýaryk ýeke-täk sultan bolýar, emma wagtal-wagtal doganlarynyň ýa-da olaryň mirasdüßerleriniň topalaňdyr howpuna uçrap durdy. Mundan beýlæk Beýik Seljukly-türkmen imperiyasy üçe bölünip başlapdy: Eýran, Yrak we Orta Aziýanyň bir bölegi Berkýarygyň golaştyna girdi, Siriýadaky Tutuşyň iki oglunyň paýyna Şam we Halap mälikligi ýetdi, Gutulmyşogly Süleymanşanyň guran we onuň ogly Gylyç Arslan I-iň hökümdarlygyna Anadoly Seljukly-türkmen döwleti girdi. 1097-nji ýylda Sultan Berkýaryk 12 ýaşly jigisi Ahmet Sanjary paýtagty Merw bolan Horasana häkim edip belledi.

Ahmet Sanjar mundan soň 1097-1118-nji ýyllar aralygynda bassyr ýigrimi ýyllap Horasany dolandyrdy w Horasanyň garaşly seljukly-türkmen sultany bolup oturdy. Ahmet Sanjar 1102-nji ýylda Kaşgarden bärík süýsen Ebraýyl Arslan hany Termeziň eteginde ýeňdi we kaşgarly pitneçileri yza serpikdirmegiň hötdesinden geldi.

1105-nji ýylyň 26-njy fewralynda Sultan Berkýaryk aradan çykýar. Ol sultanlyk tagtyna özüne mirasdüßer hökmünde iň körpe ogly we heniz çagajyk bolan Muizzeddin Mälikşany mynasyp görди, netijede Mälikşa II tagta çykardyldy. Emma häkimiýet onuň agasy Muhammet Taparyň elinde bolupdyr. Bir ýyl geçirip-geçmäňkä Muhammet Tapar inisini tagtdan düşürip, Beýik Seljukly-türkmen döwletiniň resmi ýagdaýda sultany bolýar.

Muhammet Taparyň 1118-nji ýylyň 4-nji aprelinde aradan çykmagy bilen Beýik Seljukly-türkmen döwletinde anarhiýa (baş-basdaklyk) we tagt dawalary gaýtadan möwç urýar. Muhammet Taparyň ýerije onuň Yrakdaky ogly Mahmyt II döwletiň sultany diýip yylan edilýär.

Sultan Sanjaryň aýaly Türkän hatyn sultan oguzlaryň eline ýesir düşüp goýberilmezinden öñinçä 1156-njy ýylda aradan çykýar. Sultanyň Türkän hatyndan iki gyzy dünýä inipdir ee olaryň ikisi-de Mahmyt II-ä durmuşa çykypdyr.

Sultan Sanjar soňra Sultan Masut Demirekiň yzynda galan dul aýaly we Gürjüstanyň koroly Demetra I-iň gyzy Rusudany nikalap alýar, ýöne sultanyň Rusudandanam çağasy bolmayár.

1156-njy ýylda Horezmşa Atsyz ogly Arslan II-ni tagt

mirasdüşeri edip belländen soñ aradan çykýar. Soltan Ahmet Sanjar bolsa 1157-nji ýylyň 8-nji maýynda bakyýete göç edýär Merwdäki kümmedinde jaýlanýar. Soltan Sanjaryň ölüminden soñ Horasan we Mawerannahr sebitleri beýleki bir türkmen döwletiniň – Horezmşalaryň eline geçýär. Soltan Sanjaryň kümmedi ýurdumuzyň häzirki Mary welaýatynda gadymy Merwiň harabaçylygynda ýerleşýär. Kümmet 1221-nji ýylда mongol basybalyjykary tarapyndan weýran edilýär we halk gyrgyna berilýär.

TÜRBESİ NEREDEDİR?

Soltan Sanjaryň kümmeti SSSR-iň dargamagyndan soñ Türkiýe respublikasynyň öñki Prezidenti merhum Süleyman Demireliň resmi saparynda eýeçiliksiz we weýran bolan halda ýatandygy görlüp, türk hökümeti tarapyndan dessine abatlandy.

XX asyrda ýurdumyz SSSR-iň düzümindekä hem kümmet birnäge gezek abatlanypdy, emma bu restawrasiýalarda gödek ýalňışlyklara ýol berlendigi belli boldy.

Kümmet (mawzoleý) soňra UNESCO-nyň sanawyna alnyp, UNESCO-nyň hasabyna abatlandy. Geçirilen işleriň dowamynda öñki abatlaýış işlerinde goýberilen säwliklere üns berildi.

Soltan Sanjaryň kümmeti gadymy Merwiň biziň günlerimize çenli gelip ýeten ýeke-täk ajaýyp arhitektura eseridir.

Ini, boýy we belentligi 38 metr ýetýän syrçaly diwarlardan edilen gupbaly gümmez gadymy Merwiň ýerleşýän ýerinde alysdan seleňläp, görenleriň gözüni gamaşdyrýär.

@ Kitapçylar. Taryhy şahslar